

محمد باقر گرایلی؛ مشهد: بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان
قدس رضوی، ۱۳۸۹

ز کوی یار می‌آید نسیم باد نوروزی
از این باد ارمدد خواهی چراغ دل بیفروزی
چو گل گر خرده‌ای داری خدا را صرف عشرت کن
که قارون را غلط‌ها داد سودای زراندوزی

(حافظ)

پویندگی و نوآوری فقه شیعه در عصر غیبت، مرهون اجتهاد و محصول استقلال رأی فقیهان و تراوشات اندیشه آنان بر پایه علم اصول است؛ دانشی که به فقیه این توانایی را می‌دهد تا با استناد به قرآن، سنت، اجماع و عقل فتوا دهد.

اگر در طی روزگاران، هنوز اجتهاد و اصول فقه شیعه از نفس نیفتاده و مطابق زمان پیش می‌رود، به سبب همین پویایی و آزاداندیشی است. به طور کلی، اصول فقه شیعه، ایستا و غیرقابل انعطاف نیست و در مواجهه با مسائل جدید و تبیین احکام آنها در دوره‌های گوناگون، توانایی بالقوه و زیایی دارد.

چنانچه فقیهان اجازه نیابند در چند و چون احکام فقهی و عرصه‌های نوپیدای آن به گفت‌وگو و ابراز عقیده بپردازند، بی‌شک فقه شیعه در بستر زمان، گسیخته می‌شد و جامعه اسلامی به رستگاری نمی‌رسید.

تطبیق دادن فقه با مسائل معنانه جامعه و نزدیک کردن مبانی فقهی و حقوقی، بیش از پیش، در این روزگار ضرورت دارد؛ زیرا اگر در گذشته فقیهانی بوده‌اند که مطابق با شرایط زمان خود از فقه بهره برده‌اند، با تفاوت‌هایی که زمانه ما با دوران دیرین یافته است، نمی‌توان تنها به تقلید از فقه‌های پیشین اکتفا کرد. البته عالمان صاحب نظر بسیاری در فقه زمان خود اثرگذار بوده‌اند.^۱ شیخ طوسی (۳۸۵ - ۴۶۰ ق) ملقب به «شیخ الطایفه» در بنیان فقه امامیه تحولی پدید آورد؛ به طوری که بر مباحث فقهی پس از خود تأثیر گذاشت و یا امام محمد غزالی (۴۵۰ - ۵۰۵ ق) فقه و کلام اشعری را متحول کرد.^۲

ضرورت پرداختن به مسائل و تنگناهای اجتماعی و اقتصادی سبب شده است فقه، مبانی جدیدی بیابد و همین امر موجب شد در سده اخیر، برخی فقیهان با استنباط‌های دقیق و همه‌جانبه، راهکارهای ارزنده‌ای از متون دینی و روح و فلسفه حاکم بر آنها، ارائه کنند.

۱. رک به: محقق ثانی، علی بن حسین الکرکی؛ جامع المقاصد فی شرح القواعد؛ با مقدمه سید جواد شهرستانی؛ قم: مؤسسه آل‌البیت، ۱۴۰۸ ق، ص ۲۰ - ۲۶.
۲. رک به: احمد پاکتنجی؛ مکاتیب فقه امامی ایران پس از شیخ طوسی تا پایگیری مکتب حله؛ تهران: دانشگاه امام صادق، ۱۳۸۵، ص ۴۹ - ۵۰.

نقد و بررسی کتاب

گذری بر کتاب «پول شویی از منظر فقه و حقوق موضوعه»

اصغر ارشاد سرابی | مدرس دانشگاه آزاد
اسلامی واحد مشهد

چکیده: پول شویی در زبان فارسی به معنای پنهان کردن منشأ اصلی درآمد ناشی از جرم و پاک نمایاندن درآمدهای کلان غیر مشروع به کار می‌رود و شامل نقل و انتقال اشیا و اموال از یک کشور به دیگر کشورهای جهان است. نویسنده در نوشتار حاضر به معرفی و نقد کتاب «پول شویی از منظر فقه و حقوق موضوعه» اثر حجت الاسلام آقای دکتر محمد باقر گرایلی، همت گماشته است. در این راستا، ابتدا با بیان محتوای بخش‌ها، ضمایم، برخی نقاط قوت و محدوده پژوهش کتاب را مطرح و در نهایت، با بیان برخی نقاط ضعف کتاب، مقاله خویش را به پایان می‌رساند.

کلیدواژه‌ها: پول شویی، پول شویی از منظر فقه و حقوق موضوعه، محمد باقر گرایلی، معرفی و نقد کتاب، فقه اسلامی.

طبقات مختلف را در استخدام خود دارند که نه تنها در کار پول شویی و توزیع مواد مخدر فعالیت دارند، بلکه در امری مانند تأثیرگذاری بر افکار عمومی یا تلاش برای تدوین قوانینی مناسب کشورها که تسهیل جرایم آنان را فراهم آورد، فعالیت می‌کنند. از این منظر، بانک‌های بزرگ جهانی که اصل رازداری صاحب حساب را به رسمیت می‌شناسند، برای مجرمان، در حکم بهشت مالیاتی (Tax Heaven) به حساب می‌آیند.^۴

تا زمانی که عواید مجرمانه به صورت اولیه خود باقی مانده باشد، برای کشف جرم، سرنخی وجود دارد و تعقیب مجرمان و دستگیری برخی از عوامل مهم آنان امکان دارد؛ اما پس از پول شویی و تبدیل شدن به کالا و یا انتقال به جایی دیگر، مجرمان در کمال راحتی و آرامش، از پول‌های به دست آمده اعمال خلاف خود بهره‌مند می‌شوند.

پول شویی به لحاظ اقتصادی و سیاسی آثار نامطلوب و تخریبی بسیاری بر وضعیت داخلی کشورها می‌گذارد. آلوده شدن و بی‌ثباتی بازارهای مالی، بی‌اعتمادی مردم نسبت به نظام مالی، تغییرات جبری و ناخواسته در تقاضای پول، تغییر شدید در نرخ بهره و در نتیجه خروج پیش‌بینی نشده سرمایه از کشور، تضعیف بخش خصوصی قانونی، شکست برنامه‌های خصوصی‌سازی، کاهش کنترل دولت، تضعیف

توان دولت در بازبینی برای اصلاح ساختار اقتصادی کشور و وارد شدن لطمه شدید به اعتبار دولت و نهادهای اقتصادی کشور،^۵ از جمله آثار مخرب این پدیده است.

درباره میزان پول شویی، تخمین‌های جهانی آن است که تقریباً یک تریلیون دلار در سال، مشمول شستشوی پول قرار می‌گیرد که حدود ۱/۶ تولید ناخالص ملی آمریکا و بیش از تولید ناخالص داخلی کانادا به عنوان نهمین اقتصاد دنیا است.^۶ وقتی درآمد سالانه بعضی از سازمان‌های خلافکار، چندین برابر بودجه برخی از کشورهای جهان است، تردیدی باقی نمی‌ماند که قدرت و نفوذ آنان تا چه حد است.

با گسترش تدریجی پول شویی و نتایج اسفبار آن بر ساختار اقتصادی، اجتماعی و سیاسی کشورها، در سال ۱۹۸۰ میلادی، دولت‌ها به فکر مبارزه با این پدیده نوظهور افتادند. سازمان ملل در سال ۱۹۸۸، در

یکی از اموری که جوامع امروز در گستره جهان و بالطبع ایران اسلامی به لحاظ حقوقی با آن روبه‌روست، مسئله پول شویی (Money Laundering) است. پول شویی اصطلاحی است که در زبان فارسی به معنای پنهان کردن منشأ اصلی اموال ناشی از جرم و پاک‌نمایدن درآمدهای کلان غیر مشروع به کار می‌رود. این جرم، شامل نقل و انتقال غیرقانونی اشیاء و اموال از یک کشور به دیگر کشورهای جهان است.

به سبب آنکه هدف اصلی سازمان‌های جنایی، کسب درآمد مادی است و این درآمدها باید در جایی از صورت مجرمانه و کثیف خود خارج شده، ظاهری قانونی به خود بگیرد، یکی از مهم‌ترین جرم‌ها به نام «شست و شوی اموال کثیف ناشی از جرم» پدید می‌آید. مجرمان این عمل ناپسند، به شیوه‌های مزورانه، درآمدهای کلان نامشروع خود را تطهیر نموده، سپس آنها را در راه تقویت و تحکیم سازمان‌های جنایی و

تضعیف نظام سیاسی و اقتصادی کشورها به کار می‌گیرند. علت انتخاب واژه پول شویی برای این جرم آن است که «این روند مثل یک شستشوخانه یا ماشین لباسشویی که چرک و کثافت را از لباس‌ها جدا می‌کند، عمل کرده، با جدا کردن کثافت‌های ناشی از جرم، آن را پاک می‌کند».^۳

وقوع جرایم پول شویی در سطح جهانی، امری غیر قابل کتمان است. بسیاری از این نوع جرایم در یک نقطه از جهان آغاز می‌شود و در جایی دیگر به ثمر می‌رسد؛ به همین سبب از حالت فردی خارج

شده، صورت فراملی و جهانی یافته است. سران سازمان‌های تبهکار، هیچ‌گاه در صحنه وقوع جرم که خطر دستگیری آنان را تهدید می‌کند، حضور ندارند؛ بلکه پیوسته از مزدوران و عوامل خود، برای ارتکاب جرم استفاده می‌کنند. ارتباط عاملان اصلی با اعضای فرودست، همیشه پس از عواید حاصل از جرم است.

جرم پول شویی به صورت جمعی و سازمان یافته به وقوع می‌پیوندد؛ بنابراین چنانچه یکی از اعضای آن دستگیر شود، فرد دیگری جانشین او می‌گردد. این سازمان‌ها به علت داشتن پول و قدرت ناشی از آن، می‌توانند به راحتی، خواسته‌های خود را بر کشورهای تحمیل کنند و حتی سیاستمداران، مأموران دولتی، قضات، افراد پلیس و مأموران بلند پایه وزارتخانه‌ها را به مزدوری خود درآورند و آنها را با پول‌های بادآورده تطمیع کنند.

مبارزه با پول شویی، کاری بسیار دشوار است؛ زیرا مجرمان، روش‌های بسیار پیچیده‌ای به کار می‌برند. آنها در سراسر جهان، صدها تن از

۳. حسین میرمحمد صادقی؛ «شستشوی اموال کثیف ناشی از جرم»، حقوق جزای بین‌الملل (مجموعه مقالات)؛ تهران: میزان، ۱۳۷۷، ص ۳۳۳-۳۳۳.

۴. رک به: صادق سلیمی؛ جنایات سازمان یافته فراملی؛ تهران: صدا، ۱۳۸۲، ص ۷۷.

۵. ابوالفضل رضوی؛ «اهمیت قانون‌گذاری در مبارزه با پول شویی»، پول شویی (مجموعه سخنرانی‌ها و مقالات همایش بین‌المللی مبارزه با پول شویی)؛ تهران: وفاق، ۱۳۸۲، ص ۵۹.

۶. حسین میرمحمد صادقی؛ «پول شویی و ارتباط آن با جرایم دیگر»، پول شویی (مجموعه سخنرانی‌ها و ...)؛ تهران: وفاق، ۱۳۸۲، ص ۷۵.

حقوق موضوعه تألیف حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر محمد باقر گرایلی - از طلاب حوزه مشهد و از مدرسان دانشگاه علوم اسلامی رضوی - که به همت بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس رضوی با شمارگان ۱۰۰۰ نسخه، در سال ۱۳۸۹ به چاپ رسیده است.

این کتاب شامل دو بخش و ضمایم است. بخش اول با عنوان مفاهیم، ویژگی‌ها و آثار پول‌شویی (ص ۱۷ - ۹۶) شامل سه فصل است. مؤلف در این فصل‌ها، به مفهوم مبارزه با پول‌شویی در حقوق ایران، جرم پول‌شویی از دیدگاه فقه، ویژگی‌ها و بررسی تأثیرات مخرب آن در اوضاع اقتصادی، سیاسی و اجتماعی کشورها می‌پردازد.

بخش دوم به مبانی حرمت و جرم‌انگاری پول‌شویی و تعارض آن با اصول فقهی و حقوقی (ص ۹۷ - ۱۸۵) اختصاص دارد و در سه فصل، وضعیت جرم پول‌شویی را در فقه جزایی و لوایح دولت و پاسخ‌های فقهی و حقوقی نقد و بررسی می‌کند.

ضمائم (ص ۱۸۷ - ۲۴۵) شامل چهار ضمیمه لایحه پیشنهادی وزارت امور اقتصادی و دارایی، لایحه مبارزه با پول‌شویی اعاده شده از سوی شورای نگهبان، متن قانون نمونه سازمان ملل برای مبارزه با پول‌شویی، و مقررات پیشگیری از پول‌شویی در مؤسسات مالی است.

شهر وین موافقت‌نامه‌ای تصویب کرد که در آن پیمان‌نامه، بر اهمیت موضوع پول‌شویی و بررسی آن تأکید شده است و بر اساس آن، کشورها می‌توانند اموالی را توقیف کنند و از صاحب آن بخواهند ثابت کند آن اموال ناشی از جرم نیست. دولت جمهوری اسلامی ایران نیز با شرکت در کنفرانس سال ۲۰۰۳ در شهر مریدای مکزیک، و تصویب مفاد کنوانسیون پالمودر تاریخ ۱۳۸۴/۷/۱۵ به منظور مبارزه با پول‌شویی به آن سازمان ملحق شد^۷ و به دلیل آنکه تعلیمات فقه اسلامی را نمی‌توان یکسره جدا از مسائل حقوقی جامعه در نظر گرفت، با تصویب لایحه مبارزه با پول‌شویی در مجلس شورای اسلامی ایران، تحقیق درباره آن از منظر اسناد و مدارک بین‌المللی و قواعد فقهی ضرورت یافت.

پیش از تصویب این لایحه، قانون خاصی در مورد پول‌شویی در ایران وجود نداشت؛ اما به موجب اصل ۴۹ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، زیر عنوان ثروت‌های بادآورده، دولت موظف است ثروت‌های ناشی از ربا، غصب، رشوه، اختلاس، سرقت، قمار، سوءاستفاده از موقوفات، مقاطعه‌کاری‌ها و معاملات دولتی، فروش زمین‌های موات و مباحات اصلی، دایر کردن اماکن فساد و فحشا و سایر موارد غیرمشروع را گرفته، به صاحبان حق رد کند و در غیر این صورت به بیت‌المال تحویل دهد.

علاوه بر این اصل، ماده ۶۶۲ تعزیرات نیز تسهیل، مخفی نمودن، قبول و مبادله اموال را به طور غیرقانونی جرم تلقی می‌کند که تا حدی به مسئله پول‌شویی اشاره دارد. همچنین مصوب مجمع تشخیص مصلحت نظام به تاریخ ۱۳۷۶/۶/۱۷ در مورد اصلاح قانون مبارزه با مواد مخدر، می‌تواند ذیل مسئله پول‌شویی قرار گیرد. آنچه را که شورای نگهبان در این مورد تأیید کرده، به شرح زیر است:

«الف) تحصیل، تملک، نگهداری یا استفاده از عواید حاصل از فعالیت‌های غیرقانونی، با علم به اینکه به طور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه ارتکاب جرم به دست آمده باشد.

ب) تبدیل، مبادله یا انتقال عوایدی به منظور پنهان کردن منشأ غیرقانونی آن، با علم به اینکه به طور مستقیم یا غیرمستقیم ناشی از ارتکاب جرم بوده یا کمک به مرتکب به نحوی که مشمول آثار و تبعات قانونی ارتکاب آن جرم نگردد.

ج) اخفا یا پنهان یا کتمان کردن ماهیت واقعی، منشأ، منبع، محل، نقل و انتقال، جابه‌جایی یا مالکیت عوایدی که به طور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه جرم تحصیل شده باشد»^۸.

آنچه گذشت، مربوط است به موضوع کتاب پول‌شویی از منظر فقه و

۷. رک به: البزابت جویس؛ «موازن بین المللی قانون‌گذاری و تنظیم مقررات در زمینه مبارزه با پول‌شویی»، مجموعه سخنرانی‌ها و...؛ تهران: وفاق، ۱۳۸۲، ص ۳۵ - ۳۷.

۸. مجلس شورای اسلامی، اداره کل قوانین، ثبت ۲۵۸، دوره هفتم، سال دوم، متن چا ۱۱۰۳ - ۱۳۸۴/۸/۱۱ به نقل از: محمد باقر گرایلی؛ پول‌شویی از منظر فقه و حقوق موضوعه؛ مشهد: بنیاد پژوهش‌های اسلامی، ۱۳۸۹، ص ۳۷ - ۳۸.

زنان یا بهای کنیزکان رفته باشد، آن را بازمی‌گردانم که در عدالت گشایشی است....

ممچنین مطابق نقل مؤلف، گویا برخی مترجمان، اصطلاح «Mon = ey Laundering» را تطهیر پول ترجمه کرده‌اند؛ بنابراین برای آنکه با اصطلاح فقهی «تطهیر مال حلال مخلوط به حرام به وسیله خمس» مشتبه نشود، به توضیح پرداخته است.

مطابق فقه اسلامی، با در نظر گرفتن شرایطی، می‌توان مال حلال مخلوط به حرام را به واسطه تخمیس تطهیر کرد؛ اما در جرم پول شویی چنین کاری امکان پذیر نیست؛ زیرا تطهیر مال حلال، هنگامی امکان پذیر است که اموالی به سهو، به طور اتفاقی و بدون اطلاع، با کالا و جوهی حرام مخلوط شده باشد. دیگر آنکه صاحب آن مال معلوم نباشد. سوم آنکه مقدار مال مخلوط شده نامعلوم باشد؛ در صورتی که در تطهیر پول شویی، بحث از ارتکاب جرمی معلوم

و غیر قانونی به قصد فرار از مجازات است.^{۱۱} البته، همه مراجع تقلید درباره تطهیر مال حلال مخلوط به حرام، اتفاق نظر دارند.^{۱۲}

بحث مهم دیگری که مؤلف گرامی از قول برخی کارشناسان مطرح می‌کند، این است که در کشورهای غربی، بخش غیر رسمی اقتصاد، بسیار اندک و محدود و تقریباً دو تا سه درصد تولید ناخالص ملی است.^{۱۳} در بسیاری از ممالک دنیا، نقل و انتقال پول نقد، بالاتر از میزانی که مشخص کرده‌اند، جرم است و شهروندان ناچارند در معاملات خود از طریق بانک‌ها اقدام کنند.^{۱۴} به

همین سبب، فرایند تطهیر پول در آن کشورها، بسیار پیچیده و مشکل صورت می‌گیرد. اما به نظر کارشناسان، تطهیر پول در ایران، برخلاف کشورهای غربی، به علت گستردگی بخش غیر رسمی اقتصاد با سهولت صورت می‌گیرد. به این ترتیب که شبکه‌های وابسته به سازمان‌های پول شویی، پول حاصل را در کشورهای مبدأ به کالای مصرفی بادوام یا بی‌دوام تبدیل کرده، به ایران می‌فرستند؛ سپس این کالاها به دست عوامل داخلی به پول تبدیل شده، سپس به صندوق‌های قرض الحسنه سپرده می‌شود. بعد از آن، پول تطهیر شده به حساب آنان واریز و سپس با تبدیل شدن به ارز به خارج از کشور منتقل می‌شود.^{۱۵}

فهرست منابع (ص ۲۴۶ - ۲۵۲) شامل منابع فارسی الف) کتاب‌ها، ب) مقالات، منابع عربی، اسناد، و شش پایان‌نامه از دانشگاه‌های تهران (دومورد)، تربیت مدرس (دومورد)، دانشگاه امام صادق (یک مورد) و دانشگاه شهید بهشتی (یک مورد) در مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری است.

این کتاب به دلیل آنکه پول شویی را از منظر فقه بررسی می‌کند و برداشت تازه‌ای از آن ارائه می‌دهد، ارزشمند و قابل اعتناست و شاید بتوان گفت در نوع خود بی‌رقیب. توضیح اینکه پژوهشگران ایرانی، کمتر به مسائل ثبوتی، نظری و فقهی این جرم پرداخته‌اند و آنچه تا کنون درباره پول شویی در ایران مطرح شده، از منظر اسناد و حقوق بین‌المللی و مطابق با موافقت‌نامه‌های سازمان ملل است.

محدوده پژوهش مؤلف گرامی، تنها بررسی پول شویی از منظر فقه و حقوق موضوعه بوده است؛ در عین حال برای آگاهی خوانندگان، به شرح و توضیح تاریخ پول شویی در جهان و به اجمال در ایران، پرداخته است.

پول شویی اصطلاحی است که در زبان فارسی به معنای

پنهان کردن منشأ اصلی اموال ناشی از جرم و پاک‌نمایندن درآمدهای کلان غیر مشروع به کار می‌رود. این جرم، شامل نقل و انتقال غیر قانونی اشیا و اموال از یک کشور به دیگر کشورهای جهان است.

آقای گرایلی در این تحقیق به این نتیجه می‌رسد که در کتاب و سنت، آیه یا حدیثی که به طور مستقل بر حرمت جرم پول شویی دلالت کند، وجود ندارد و بر این باور است که روند جرم‌انگاری و کشف جرم پول شویی با بسیاری از قواعد مسلم فقهی و حقوقی از جمله قاعده تسلیط، قاعده ممنوعیت تجسس در حریم خصوصی اشخاص مغایرت دارد، و با وجود آنکه متذکر می‌شود جامعه زمان پیامبر و خلفا و معصومین علیهم السلام،

جامعه‌ای بسیط و محدود بوده و ابزار ارتکاب جرم به صورت امروزی وجود نداشته است، در عین حال با استمداد از برخی آیات قرآن و تفحص در برخی عمومیات متون فقهی و جستجو در تاریخ اسلام، به ویژه تأکید بر خطبه پانزدهم نهج البلاغه در اجرای عدالت و نیز با توجه به احکام ثانویه، چنین استنباط می‌کند که بر پایه این مستندات، باید تعریفی جامع و مانع برای پول شویی ارائه داد.^۹

درباره خطبه مذکور این یادآوری لازم می‌نماید که حضرت علی علیه السلام در مورد آنچه عثمان، به عنوان تیول یا اقطاع (واگذار کردن زمین یا سرزمینی به کسی - و معمولاً حاکم همان زمین - تا از درآمد آن استفاده نماید و آن سرزمین را اداره کند)، به بعضی افراد واگذار کرده بود، می‌فرماید: «وَاللَّهِ لَوْ وَجَدْتُهُ قَدْ تَزَوَّجَ بِهِ الْإِسَاءَ وَ مَلَكَ بِهِ الْإِمَاءَ لَرَدَدْتُهُ فَإِنَّ فِي الْعَدْلِ سَعَةً...»^{۱۰}؛ به خدا سوگند، اگر ببینم که به مهر

۹. رک به: محمد باقر گرایلی؛ همان، صص ۲۷ - ۲۹، ۷۰ - ۷۴ و ۱۰۰ - ۱۳۹.

۱۰. رک به: نهج البلاغه؛ ترجمه سید جعفر شهیدی؛ تهران: علمی - فرهنگی، ۱۳۷۶، ص ۱۶.

۱۱. رک به: محمد باقر گرایلی؛ پیشین، ص ۲۹.

۱۲. رک به: محمد حسن بنی‌هاشمی؛ توضیح المسائل مراجع مطابق با فتاوی ۱۲ نفر از مراجع معظم تقلید؛ ج ۲، قم: دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۷۷، مسئله ۱۸۱۳.

۱۳. رک به: محمد باقر گرایلی؛ همان، ص ۵۱ - ۵۲.

۱۴. رک به: ابراهیم امینی؛ «الایحة مبارزة با جرم پولشویی...»، پول شویی (مجموعه سخنرانی‌ها و ...): تهران: وفاق، ۱۳۸۲، ص ۲۵.

۱۵. رک به: مهدی صحرانیان؛ «فرازهایی از یافته‌های تحقیقات پول شویی در ایران»، پول شویی

و چون محدوده کار مؤلف کتاب مذکور، صرفاً بررسی پولشویی از منظر فقه و حقوق موضوعه بوده است، از پرداختن به مقولات مورد بحث در گذشته و به اجمال و بلکه شتابزده به آنها اشاره کرده است. همچنین آنچه را که آقای دکتر گرایلی در مورد لایحه پولشویی مطرح کرده‌اند، مربوط به پیش از سال ۱۳۸۹، یعنی زمانی است که هنوز لایحه پولشویی به تصویب مجلس جمهوری اسلامی نرسیده بوده است. از این منظر نیز کتاب خالی از اشکال نیست.

اما با وجود اینکه کتاب پولشویی از منظر فقه و حقوق موضوعه، پژوهشی تخصصی و حقوقی است و به کار اهل فن می‌آید، شیوه ارائه مباحث، نثر روان و روشمندی تحقیق و کیفیت فصل‌بندی آن به گونه‌ای است که خوانندگان غیرمتخصص هم می‌توانند از آن بهره‌مند گردند. همچنین، هرچند فهرست‌های پایانی، کامل و بی‌عیب نیست، اما ضمایم کتاب برای تبیین روند تاریخی تصویب قانون پولشویی در ایران بسیار کارگشا است؛ زیرا دسترسی به آنها برای همگان مقدور نیست.

در پایان، ضمن آرزوی تندرستی و شادکامی برای حجت‌الاسلام والمسلمین آقای دکتر محمد باقر گرایلی و قدردانی از زحماتشان در چراغ‌افروزی این راه تاریک، چشم به راه آثار ارزنده تازه به‌تازگی ایشان هستیم. امید است این‌گونه آثار به اصلاح قوانین مبارزه با پولشویی و مآلاً بهبود ساختارهای اقتصادی و مالی جامعه اسلامی یاری رساند و در کوتاه‌کردن دست یغماگران زرانندوز مفید افتد.

به طور کلی، آقای دکتر گرایلی با مقایسه نظریات استادان و کارشناسان، به این نتیجه رسیده که قوانین مبارزه با پولشویی در ایران، ناقص است و عقیده دارد مقنن قانونی را طرح کرده که فقط به لحاظ شکل و صورت به قوانین مبارزه با پولشویی شباهت دارد. او، برخی از کاستی‌های قانون مبارزه با پولشویی را چنین برمی‌شمارد:

۱. فقر در توضیح اصطلاحات و ارائه تعریف؛
۲. محدود کردن عواید حاصل از جرم به مال؛
۳. عدم ذکر موارد توقف معاملات یا انسداد موقت اموال، علل و موارد آن و چگونگی آنها؛
۴. عدم ذکر اقدامات ثانوی پس از گزارش دهی؛
۵. عدم ذکر تشدید، تعدد و تکرار؛
۶. عدم ذکر مصونیت افراد گزارش‌دهنده با حسن نیت و جبران خسارت متضرر احتمالی و چگونگی آن؛
۷. مشخص نبودن شیوه‌های نظارتی و تجسسی و روش‌های تأمین امنیت شهود؛

۸. عدم تعیین مجازات‌های انتظامی و اداری مدیران؛
۹. نبود تصریح در چگونگی برخورد با اموال مکشوفه؛
۱۰. عدم ذکر چگونگی حفظ حقوق اشخاص ثالث و اموال پاک؛
۱۱. معین نبودن حکم شرع درباره این جرم؛
۱۲. تناسب نداشتن مجازات و جرم؛
۱۳. عدم توجه به خصوصیات جرم و آثار آن؛
۱۴. معین نبودن مجازات اشخاص حقوقی و عدم تصریح چگونگی مجازات متخلفان و اشخاص حقیقی فعال در آن سازمان‌ها.^{۱۶}

همچنین مؤلف در پایان تحقیق خود، برای رفع کاستی‌های مبارزه با پولشویی، مواردی مانند: استفاده از قانون نمونه سازمان ملل، در اختیار گذاشتن اطلاعات لازم به منظور آگاهی بیشتر مقنن، پیشگیری از فرار گرفتن افراد در معرض این جرم، بهره‌بردن از تجارب دیگر کشورها، و ایجاد پایگاه‌های داده‌های آماری جامع و سازوکارهای مناسب و مؤثر برای نظارت بر مؤسسات مالی را پیشنهاد کرده است.^{۱۷}

بنابر آنچه گذشت، بررسی وضعیت پولشویی و نیز چگونگی فعالیت بانک‌ها و قرض‌الحسنه‌ها در ایران، به تحقیقی درازدامن نیازمند است

(مجموعه سخنرانی‌ها و مقالات همایش بین‌المللی مبارزه با پولشویی)؛ وفاق، ۱۳۸۲، صص ۱۱۱ و ۱۱۷-۱۱۸. این در حالی است که آقای ابوالحسنی، وزیر محترم امور اقتصادی و دارایی در گفت‌وگو با ایلنا، هرگونه پولشویی را در مؤسسات پولی و اعتباری به شدت رد کرده، گفته است: «تمامی این مؤسسات زیر نظر بانک مرکزی فعالیت می‌کنند و در این زمینه مشکلی وجود ندارد» (به نقل از روزنامه قدس، یکم مرداد ۱۳۹۰، شماره ۶۷۵).

۱۶. رک به: محمد باقر گرایلی؛ پیشین، همان، ص ۱۸۳.

۱۷. رک به: همان، ص ۱۸۴-۱۸۵.